A SZER, AMI MEGVÁLTOZTAT

NOTHOFF INGRID

Ha most azt várja bárki is, hogy rendőrként konkrét tanácsokkal tudok szolgálni azzal kapcsolatosan, hogy egy szülő, pedagógus vagy egy orvos miből veszi észre, hogy a gyermeke vagy bármelyik hozzátartozója drogfüggő, csalódni fog. Nincsenek konkrétumok. Éppen ezért a Budapesti Rendőr-főkapitányság egy teljesen és merőben más, új drogprevenciós előadássorozatot készített.

Azonban mielőtt az új programról beszélnénk, nézzük meg, hogy jelenleg milyen drogok vannak a piacon, egyáltalán mit nevezhetünk kábítószernek.

Kábítószer minden olyan anyag, amely a szervezetbe kerülve megváltoztatja annak működését, és mivel a központi idegrendszerben fejtik ki a hatásukat, megváltoztatják a szert használó gondolkodását, hangulatát, viselkedését, azt a módot, ahogyan a használó a világot észleli. Ezek az anyagok lehetnek legálisak, amikor például az egészségügyi intézmények ellenőrzött keretek között a betegségek gyógyításában alkalmazzák őket. A kábítószereket évezredek óta használják az emberek a gyógyításra, fájdalomcsillapításra, lásd a morfint vagy a heroint, vagy például a sámánok az LSD-t (anyarozs) látomásaikhoz. De például a dél-amerikai népek az Andok magasan fekvő részein a kokaleveleket rágják, így könnyebben viselik el légszomjukat.

Addiktológiai és pszichiátriai értelemben a pszichoaktív szerek csoportjába sorolhatók mindazon anyagok, amelyek a szervezet, elsősorban a központi idegrendszer működését befolyásolják. A kellemes érzet ismételt átélése utáni vágyakozás a fogyasztó gondolatvilágát annyira képes megváltoztatni, hogy ennek eredményeként az élvezetkeltő anyag központi szerephez jut benne, azaz pszichikai függőség alakul ki. A pszichoaktív szerek egy kisebb részére az is jellemző, hogy a pszichikai függőség mellett fizikai függőség is kifejlődik: szer hiányában markáns elvonási tünetek (remegés, hidegrázás, hasmenés, fájdalomérzet) gyötrik a fogyasztót.

Azt, hogy jelenleg mit kell büntetőjogilag kábítószernek, illetőleg kábítószer-prekurzornak tekinteni, nemzetközi egyezmények határozzák meg számunkra, hiszen maga a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (Btk.) is ezekre hivatkozik, amikor a kábítószer fogalmát értelmezi. A kábítószerek attól lesznek „tiltottak", hogy azt nemzetközi egyezmény vagy törvény „egy meghatározott listán" szerepelteti, és a felhasználónak vagy a forgalmazónak erre nincs külön engedélye.

Jelenleg Európában a kábítószerekkel kapcsolatban különösen dinamikus időszak zajlik. Új, egyre veszélyesebb szerek megjelenését, a különböző típusú anyagok nagyfokú, sőt egyes területeken növekvő mértékű térhódítását tapasztaljuk. Kihívás továbbá a jórészt a globalizációval és az új technológiával összefüggő interneten keresztüli forgalmazás, amely jól példázza, hogy miként történhet gyors változás ezen a területen, kihívások elé állítva a rendészeti szerveket a kábítószerek nyomon követése terén. Az Europol (az Europol bűnüldöző egysége) adatai szerint az online értékesítés aránya a tiltott kábítószerek piacának egészéhez képest viszonylag csekély, de növekvő tendenciát mutat.

Európába a kábítószer vagy belföldi előállítással vagy a világ más régióiból történő csempészettel kerül be. Dél-Amerika,

Nyugat-Ázsia és Észak-Afrika az Európába érkező kábítószerek fontos forrásterületei, Kína pedig az új pszichoaktív szerek forrásországa.

Magyarországon évente mintegy 7000–9000 büntetőeljárás indul kábítószerrel összefüggésben. A legtöbb nyomozást (az esetek 60%-át) kannabiszbirtoklás, illetve -fogyasztás, valamint stimulánsokkal (amfetamin, ecstasy) való visszaélés miatt indítanak.

KÁBÍTÓSZER-TÍPUSOK

Kannabisz

Európán és Magyarországon belül is a kannabisz a legszélesebb körben használt tiltott kábítószer. A kannabisz hatóanyaga az elmúlt tíz évben jelentősen megemelkedett, ezért egyre nagyobb mértékű közegészségügyi problémát is okoz (skizoid tünetek miatti sürgősségi egészségügyi ellátás). A fogyasztók nagyon erős skizoid tüneteket (hallucináció, téves eszme, valóságtól elrugaszkodó gondolatok, antiszociális viselkedés) mutatnak. Az illegális forgalomban két fő kannabisztermék van jelen: a növényi kannabisz (marihuána), és a kannabiszgyanta (hasis).

Magyarországon jellemzően a növényi kannabisz használata terjedt el. Az Európai Unióban a kannabisztermék (marihuána, hasis) becsült minimális értéke 9,3 milliárd euró. Ebből a magyar piac felhasználása elenyésző, de 2017-ben rekordmennyiségű (2,2 tonna) marihuánát foglalt le a rendőrség. Egy 2015-ös felmérés szerint Magyarországon az aktív (15–64 éves) korú lakosság körében arra a kérdésre, hogy „fogyasztott-e már élete során kannabiszt” kérdésre mindösszesen 7,4%, vagyis 100 emberből 7 ember válaszolta azt, hogy igen. Ez nagyon alacsonynak számít, ennél alacsonyabb értéket csak Málta és Románia vonatkozásában állapítottak meg. Azonban a 15–16 évesek körében végzett

vizsgálat eredménye szerint Magyarországon a 15-16 évesek mintegy 13%-a kipróbálta már a kannabiszt, ami a felnőtt korosztálynál mért érték majdnem kétszerese. Ez az érték azt mutatja, hogy Magyarország már nem az alacsony, hanem a közepes kockázatú országok közé tartozik.

A szer hatásai: A fogyasztóknál oldódnak a gátlások, boldogságérzést, beszédességet, feldobottságot éreznek. De előfordulhat szorongás, lehangoltság, súlyosabb esetben pánik, rosszullét, érzékcsalódás, paranoid megnyilvánulás, akár pszichotikus állapot is, amelyek észlelése esetén orvosi beavatkozás szükségessé válhat.

Heroin

Továbbra is Afganisztán a világ legnagyobb illegális ópiumtermelője, és az Európában talált heroin legnagyobb részét feltehetőleg ott vagy a vele szomszédos Iránban, Pakisztánban állítják elő. A heroin előállítása Európában továbbra is nagyon csekély mennyiségű.

A heroin Európába négy fő csempészútvonalon jut be. A két legfontosabb az úgynevezett „balkáni útvonal" és a „déli útvonal". A „balkáni útvonal" Törökországon keresztül halad a balkáni országokba (Bulgária, Románia vagy Görögország) és ezen tovább Magyarországon keresztül Nyugat-Európába. Az új pszichoaktív anyagok (dizájner drogok) 2010-es megjelenése óta a heroin veszített jelentőségéből a magyarországi piacon.

A heroin tisztán fehér por, finom szemcsékkel. Előfordul azonban sötétebb árnyalatokban is, esetleg szürke, barna vagy teljesen fekete színben. A szín a hozzákevert anyagoktól függ, mely lehet cukortól a sztrichninig szinte bármi.

A szer hatásai: A heroin rendkívül gyorsan hat: intravénásan szinte azonnal, inhalálva egy-két perc alatt kifejti hatását. A szer bevitele után általában eufóriát érez a fogyasztó, de az is megtörténhet, hogy az első reakció nem a legkellemesebb.

Előfordulhat hányás, szájszárazság, felforrósodott bőr. Általánosabb azonban a feszültség csökkenése, a túláradó önbizalom, az örömérzet. Az első hatások után még órákig bódultan érzi magát a szert használó, ami lelassult szívveréssel, légzéssel és egyéb testi funkcióváltozásokkal jár együtt. A többi ópiumszármazéktól eltérően a hatások viszonylag rövid időn (3-4 órán) belül elmúlnak, és sajnos a függőség is meglehetősen gyorsan kialakul. A heroin utáni vágy itt a legerősebb az ópiumszármazékok körében. A tolerancia gyors kialakulása miatt egyre nagyobb dózisokban kell használni a szerből, hogy legalább az általános, megszokott érzést nyújtsa a heroin; egy idő után azonban már a dózis növelése sem vezet eufóriához.

Kokain

A kokainhoz Európában két formában lehet hozzájutni. A leggyakoribb a kokainpor (só formában), kevésbé elterjedt a kábítószer (szabad bázisú) hevítéssel szívható formája, a crack kokain. A kokacserje leveleiből előállított kokaint elsősorban Bolíviában, Kolumbiában és Peruban termesztik. A kokaint személyszállító repülőgépeken, légi árufuvarozás, postai szolgáltatások, magán légi járművek, jachtok és konténeres tengeri fuvarozás útján szállítják Európába.

Az utóbbi években Magyarországon egyértelmű növekedés volt tapasztalható mind a fogyasztók, mind pedig a terjesztők számában. E tendencia annak ellenére folytatódott, hogy a kokain magas árát megfizetni képes vevői kör nem növekedett. A kokain grammonkénti ára jelenleg 25 – 30 ezer forint.

A szer hatásai: A kokain erős tudatmódosító hatású szer, használatának több, a használók által is nemkívánatosnak tartott mellékhatása van. A kokain a stimulánsok közé tartozó pszichoaktív szerek csoportjába tartozik, ezért használata gyakran jár együtt szorongásos és depressziós rendellenességekkel, nem ritkák az indulatkitörések, az

agresszív megnyilvánulások. Használójától függően kialakulhatnak paranoid, üldöztetéses téveszmék is.

A legnevezetesebb a „rovarhatás” (téveszmés parazitózis): a kokainista kábítószer-fogyasztók a szer hatása alatt úgy érzik, „mintha bogarak mászkálnának a bőrük alatt” (ezeket a szakirodalom „kokainbogaraknak” nevezi, bár természetesen nem valódi, létező rovarokról, hanem érzékcsalódásról van szó). A kokain fogyasztója a kívülálló ember számára józannak látszik, nem dülöngél, nem bizonytalan, tekintete nem fátyolos, beszéde érthető.

Szintetikus kábítószerek/ amfetamin típusú szerek (amfetamin/speed, MDMA/ecstasy, metamfetamin/ piko)

Napjainkban is Hollandia és Belgium marad az MDMA (ecstasy) és az amfetamin fő előállítóhelye Európában. Érzékelhető, hogy kisebb mértékben ugyan, de már nemcsak az európai piacokra történik a termelés, hanem Európán kívülre is. Csehországban állítják elő Európában a legtöbb metamfetamint, de Szlovákiában és Lengyelországban is történik illegális gyártás.

Az amfetaminszármazékok 2015 óta a dizájner drogoktól kezdték visszaszerezni a pozíciójukat. Az amfetaminpor adagonkénti (0,6–0,8 gramm) fogyasztói ára az utcán 3 ezer forint körül mozog.

A szerek hatásai: Metamfetamin: Tabletta vagy por formájában forgalmazzák, kristályos formáját pipából szívják. Por formában pedig orrba szippantva vagy feloldva, intravénásan is használják. A szer használói kényszeres cselekvéseket végezhetnek, mint például a takarítás, kézmosás vagy tárgyak babrálása (szétszedés-összerakás). Elvonási tünetként túl nagy alvásigény, túlzott étvágy és depressziószerű tünetek, valamint a szer utáni sóvárgás és szorongás jelentkezhetnek. Amfetamin: mesterségesen előállított szerves vegyület, melyet

korábban elterjedten használtak gyógyszerek alapanyagaként. Jellemző azonban, hogy az amfetaminhoz hasonló kémiai szerkezetű anyagok több-kevesebb élénkítő tulajdonsággal rendelkeznek, de egyes származékok kifejezetten hallucinogén hatásúak. Általános hatásaik közé tartozik még a hörgőtágító, érszűkítő, vérnyomást emelő, étvágycsökkentő és fájdalomcsillapító hatás.

Pszichoaktív szerek/dizájner drogok/új pszichoaktív anyagok

Jelenleg közel 800 új, Európában azonosított pszichoaktív anyagot ismerünk. Ezekre az anyagokra nem vonatkoznak a nemzetközi kábítószer-ellenőrzések, és a kábítószerek olyan széles köre tartozik ide, mint a „herbál" (szintetikus kannabinoidok), illetve „kristály" (szintetikus katinonok). A legtöbb esetben ezeket az anyagokat használják kábítószerhelyettesítő szerként. Az anyagokat sok esetben kínai vegyipari és gyógyszercégek állítják elő, és innen szállítják Európába, ahol termékké alakítják, csomagolják és értékesítik.

Magyarországon az új pszichoaktív szerek (dizájner drog) érzékelhetően átalakították az elkövetői kört, valamint a kínálati piacot, de módosították a vásárlók igényeit is. Az új pszichoaktív anyagokra vonatkozó jogi szabályozási csomag 2012-ben lépett hatályba, amely mind a büntetőjogi, mind a háttérszabályozás tekintetében (anyagok listára vétele, dizájner drogokat tartalmazó lista) lehetőséget teremtett a rendészeti fellépésre. Ezek jelenleg jellemzően az elszegényedő vagy mélyszegénységben élő fogyasztók kábítószerei.

Az új pszichoaktív anyagok esetében nagyon elterjedt módszer a csomagküldő szolgálatok (posta) alkalmazásával történő terjesztés.

A fogyasztók többnyire nincsenek tisztában azzal, mit fogyasztanak, jellemzően csak „kristály” (szintetikus katinonok) és „herbál” (szintetikus kannabinoidok) fantázianéven ismerik a fogyasztás céljából megvásárolt szereket. A „kristály” ára 3.500 forint, a „herbál” 1.000–1.500 forint grammonként.

A szerek hatása: Többnyire ismeretlenek, ezért a használata növeli veszélyességüket.

A szintetikus kannabinoidok (herbál, varázsdohány) fogyasztáshoz kapcsolódó egészségi kockázatai a kannabiszhoz hasonlóak: szív- és érrendszeri problémák, pszichológiai problémák (pl. pánikroham). Jellemző, hogy bizonyos anyagok használata során „zombivá” válnak. Teljesen elveszítik a valósággal a kapcsolatot, saját belső világukba húzódnak, ameddig tart a szer hatása. Adott esetben rángatóznak, csukott szemmel állnak vagy ülő-fekvő helyzetben vannak.

GINA/GBL

A Gina alkoholba keverve színtelen, szagtalan, kissé kesernyés ízű folyékony anyag, amely a szervezetbe jutva nagyon hamar kiváltja a hatását. Ezáltal a fogyasztó szinte teljesen öntudatlan állapotba jut, és így könnyen válhat akár szexuális jellegű bűncselekmények vagy rablás áldozatává. Az ilyen szert akaratán kívül fogyasztó gyakorlatilag nem tudja, hogy a szer hatása alatt állva mi történik vele, mit tesznek vele. Mozogni képes, járni tud, a vele lévő személy utasítását végrehajtja. Másnap, amikor a szer már kiürült a szervezetéből, csak emlékképei maradnak az előző napról, azt szokták mondani, hogy úgy érzik magukat ébredés után, mintha másnaposok lennének, ugyanakkor azt is tudják, hogy nem ittak sokat. Az akaraton kívüli szerfogyasztás mellett vannak olyan kisebb-nagyobb közösségek is Magyarországon, amelyben szexuális vágyfokozó célból használják az anyagot. A szer veszélyessége – az akaraton kívüli fogyasztás miatti szexuális bűncselekmény

elkövetésén kívül – abban is megmutatkozik, hogy nagyon könnyű túladagolni, mivel a hatásos és a halálos dózis között nagyon kicsi a különbség.

A BICA-JELENSÉG

A jelenlegi ismeretek alapján egy új dizájner drog (4F-MDMB-BICA) jelent meg 2020. május végén a hazai utcai forgalomban, amelyet az előzetes vizsgálati eredmények alapján eddig közel 200 különböző lefoglalásban azonosítottak. Legtöbbször „varázsdohány” néven ismert, szintetikus hatóanyaggal átitatott dohánymintát, néhány esetben átitatott zöld gyógynövény-törmeléket, illetve barnás-narancssárgás színű, por formájú közel tiszta hatóanyagot foglalt le a rendőrség. Az új hatóanyagot ez idáig szinte az egész ország összes régiójában azonosították már az egyes lefoglalt mintákban.

Az eddigi eredmények alapján valószínűsíthető, hogy az új dizájner drog a korábbi hasonló vegyületeknél sokkal veszélyesebb, ám külsőre nem különböztethető meg a más hatóanyagot tartalmazó „herbál” illetve „varázsdohány” készítményektől, illetve ezek tiszta formában is előforduló hatóanyagaitól.

AZ ISKOLÁSKORÚAK (9–10. ÉVFOLYAM) KÖRÉBEN A LEGELTERJEDTEBB KÁBÍTÓSZEREK

Ebben a korosztályban a legszélesebb körben használt kábítószer a kannabisz; ezt követik az új pszichoaktív anyagok (dizájner anyagok, azon belül elsősorban használt a herbál vagy varázsdohány); az orvosi javaslat nélkül szedett nyugtatók/altatók, illetve ezek alkohollal történő együttes fogyasztása; a hangulatjavító célból bevett fájdalomcsillapítók, majd a szintetikus szerek (amfetamin, ecstasy). A dizájner drogok másik nagy csoportja – a herbál mellett –, a szintetikus katinonok (kristály) csak ezt követően jönnek sorban. Erre

figyelemmel azt kell mondanunk, hogy a középiskolások körében a kannabisz mellett olyan szerek vannak az első néhány helyen, amelyekhez akár a szüleiktől, nagyszüleiktől is könnyű szerrel hozzáférhetnek a fiatalok.

A mi tapasztalatunk viszont az, hogy a drog már jelen van a 10–12 éves gyermekek életében is. Éppen ezért készült el a BRFK drogprevenciós előadássorozata, amely teljes egészében modern, a mai kommunikációs elvárásoknak megfelelő. Azt már látjuk, hogy a gyerekek esetében nem megfelelő az úgynevezett frontális előadásmód, hiszen ezek a fiatalok már nem az élő beszéd „csatornát” használják kommunikációs célokra. Csetelnek, akár úgy is, hogy mindössze egy karnyújtásnyira ülnek egymástól. Az is tény, hogy a fiatalok már nem a rendőrnek „hisznek”. Inkább fontos nekik a saját korosztályuk véleménye, ennek megfelelően influenszereket, úgynevezett véleményvezéreket vontunk be.

A Budapesti Rendőr-főkapitányság Bűnmegelőzési Osztálya és a Budapesti Rendőr-főkapitányság Kommunikációs Osztály közösen készített egy új típusú előadást, „A SZER, ami megváltoztat” címmel, amely a frontális előadástól eltérő módszerrel készült.

Az előadás célja a figyelemfelkeltés, a prezentáció rövid, 30 perces, szakemberek és bármilyen módon érintett személyek (kábítószerfüggő gyerek, annak szülei) bevonásával készült. Dr. Zacher Gábor személyében, mint szakembert, érintett szülőt, egykori szerhasználókat, többek között Szabó Győző színművészt szólítottunk meg, ezáltal lett az előadás hiteles. A prezentációt rövid statisztikai adatokkal tettük interaktívvá, például megkérdezzük a résztvevőket, hogy egy átlagos magyar felnőtt hány percet tölt naponta bizonyos tevékenységekkel.

Tartalmi elem továbbá négy fiatal fényképe egy kattintás, majd újabb négy fotó, ugyanazok a fiatalok, ám az arcuk szinte

felismerhetetlen, utalva arra, hogy a drog megváltoztat. Ezt követően újabb képeket láthatunk. Elhunyt fiatalokról, akiknek a halálát a drog okozta. Akad, aki nem is volt drogfogyasztó, de belecsempésztek valamit az italába egy diszkóban. Egy fiatal srác soha nem fogyasztott kábítószert, ugyanakkor folyamatosan öngyújtógázt szívott, amitől szabályosan szétrobbant a tüdeje. Másról a szülei fel sem tételezték, hogy kábítószert fogyaszt, ám a boncoláskor számos szer nyomaira bukkantak a szervezetében. A legborzasztóbb egy fiú esete, aki egy gyorsétterem toalettjében fejezte be életét, hosszú haláltusát követően.

A prezentáció – amellett, hogy felhívja a figyelmet a drog veszélyeire – rávilágít arra: hajlamosak vagyunk azt gondolni, hogy a mi gyermekeink nem kerülhetnek kapcsolatba a droggal, ez csak távoli helyeken, másokkal történhet meg. Erre egy, a prezentációban megszólaló – jó neveltetést kapott – lány rá is cáfol. Mint a történetéből kiderült, a rossz társaságba keveredett lány nemcsak fogyasztó, hanem terjesztő is lett, amiért letöltendő szabadságvesztést kapott büntetésül.

Az előadásban Zacher Gábor toxikológus elmondja, hogy a KSH felmérése szerint egy felnőtt naponta átlagosan 7 percet beszél a gyermekével. Fontos tehát, hogy ezt az időtartamot minél nagyobbra nyújtsuk, és ha a kábítószerről beszélünk gyermekeinkkel, akkor el kell mondani nekik, hogy ezek a szerek visszavonhatatlanul megváltoztatnak úgy, hogy abba már nem tudunk beleszólni. A toxikológus a kábítószer használatát az orosz ruletthez hasonlította: nem lehet tudni, hogy a pisztoly csöve mikor van üresen, és mikor van benne golyó – utalva arra, hogy a mai kábítószerek összetétele folyamatosan változik, melynek következtében gyakran az előállítók sincsenek tisztában annak hatásaival.

Az előadást 2019-ben 11.094 szülő, majd 2020-ban 2.100 szülő látta. Az újszerű előadássorozat három pillérre épül: a szülőkön kívül a pedagógusok és a diákok megszólítása is cél. Tavaly

elkészült a pedagógusoknak és a diákoknak szóló prezentáció is. Az előadások különbözőek, a célcsoportnak megfelelően vannak kialakítva. A pedagógusoknak szóló előadást 2020-ban még a COVID-19 miatti járványügyi intézkedéseket megelőzően 1064 pedagógus látta már. Idén eddig 4278 diákot érzékenyítettünk a prezentációval.

Egyedülálló módon, 2021. szeptember 9-én az Aréna moziban drogprevenciós programot szerveztünk 10 iskolából érkező 320 középiskolás diáknak. A rendezvényen beszélgettünk a tanulókkal, bemutattuk az „A SZER, ami megváltoztat" drogprevenciós prezentációinkat, illetve a résztvevők megnézhették a Toxikoma című filmet, valamint találkozhattak Szabó Győzővel és az őt alakító Molnár Áronnal is.

A programunkat már országos szinten is használják.

Ahogyan már említettem, a prevenciós munka hatékonyabb végrehajtása céljából másfajta kommunikációs csatornára volt szükség, ami alkalmazkodik rohamosan változó, fejlődő világunk igényeihez, lépést tartva a társadalom egyre növekvő elvárásaival, ezért a prevenciós tevékenységbe a főkapitányság 2019-ben influenszereket (3 főt) vont be. A cél az volt, hogy időszerű, hiteles, tényszerű prevenciós témákkal minél több gyereket, fiatalt érjenek el, havi egy videó megjelenésével. Molnár Emma, Szalay István és Szécsényi András influenszerekkel a Facebook, az Instagram és a YouTube felületein tavaly közel 5 millió fiatalt tudtunk elérni.

Végezetül: mire figyeljünk? A GYEREKRE, illetve azokra a változásokra, amelyek a „megszokottól" eltérőek. Ahogyan a szülő, úgy a gyerekek neveléséért felelős pedagógusok, de az orvosok is ki tudnak alakítani a pácienseikkel egy olyan bizalmi kapcsolatot, hogy a kábítószer okozta változásokat észre fogja venni.

KERETES

A budapesti rendőrök 2020-ban 192 kábítószer-terjesztőt vontak ki a forgalomból, ez 540 kilogramm kábítószert jelent 1 milliárd forint értékben; ebből a pénzből két óvodát fel lehet építeni. A rendőrök összesen 540 ezer adag kábítószert vontak ki a forgalomból; ennyi kábítószerből például Debrecen város összes lakosának – 0-tól 99 éves korig – két adag kábítószer is „jutna”.